

PIERRE HADOT: LA FILOSOFIA COM A EXERCITACIÓ DE LA MORT

Pierre HADOT ha estat un dels més importants estudiosos de la filosofia grega al segle XX. Recollim una qüestió del seu llibre LA FILOSOFIA COM A MANERA DE VIURE, CONVERSES AMB JEANNIE CARLIER I ARNOLD I. DAVIDSON (2001), en què explica com hem d'entendre el tema clàssic del FEDÓ segons el qual la filosofia és un aprenentatge de la mort. Per a Hadot pensar en la mort per a un grec no és una condició de l'existència, sinó un exercici que és útil per eliminar l'angoixa i aprendre a valorar la vida.

Arnold I. DAVIDSON: Sovint vostè ha parlat, esmentant bàsicament Plató, de la filosofia com a exercitació de la mort: Què pot significar aquesta idea avui en dia?

Pierre HADOT: D'antuvi precisem quin sentit tenia aquesta frase en l'Antiguitat. Evidentment cal començar per Plató, perquè diu al peu de la lletra que la filosofia és una exercitació per a la mort. Però ho va dir d'una manera paradoxal. No volia dir cal preparar-se per estar mort, o si ho preferiu, que cal imitar la mort, com feia Carles Cinquè [1] quan es gitava al seu taüt; sinó que volia dir: cal desenganxar l'ànima del cos. No es tractava d'un exercici de mort, sinó al contrari, d'un exercici de la vida espiritual, o intel·lectual, de la vida del pensament. Es tracta de trobar un altre mode de coneixement diferent al coneixement sensible. Es pot dir també que calia passar del jo empíric i inferior, destinat a morir, al jo transcendental; Sòcrates al FEDÓ (115 c) distingeix clarament entre el jo que aviat es convertirà en cadàver, un cop hagi begut la cicuta i el jo que dialoga i que actua espiritualment [2]. No es tracta en absolut de preparar-se per a la mort; però com que Plató sempre era un irònic, evocava la representació que els no-filòsofs es feien dels filòsofs, com gent pàlida, que tenen un aire de moribunds. El que ell volia dir és que, senzillament, cal desenganxar-se de la vida sensible. Això, a més, podia tenir resultats sobre la salut però no apunta a la mort.

De fet, els estoics també van parlar molt de l'exercitació en la perspectiva d'un exercici del qual ja hem parlat: la preparació per a les dificultats de la vida, la 'praemeditació malorum'. Els estoics sempre deien que cal pensar en què la mort és imminent, però era menys per preparar-se per a la mort que per descobrir la seriositat de la vida. Marc Aureli, per exemple, en tant que estoic deia: cal acomplir cada acció com si fos l'última o, també, cal passar cada dia com si fos l'últim. Cal adonar-se que el moment en què encara hom viu, té un valor infinit; que com que la mort, potser, el pot interrompre, es tracta de viure'l d'una manera extremadament intensa, com si la mort no estigués aquí.

També els epicuris parlaren de la mort. Segons Ciceró, Epicur deia «pensa en la mort»; però amb això no es tractava en absolut de preparar-se per a la mort, ans al contrari, exactament igual que en els estoics, de prendre consciència del valor de l'instant present. És el famós 'carpe diem' d'Horaci: atrapa el dia d'avui sense pensar en el demà. A més, el pensament sobre la mort en la perspectiva epicúria s'adreçava a fer-nos adonar en profunditat de l'absència de qualsevol relació entre la mort i el vivent que nosaltres som. «La mort no és res per a nosaltres», deien els epicuris, no té cap relació amb nosaltres. No hi ha cap pas de l'ésser al no-res. La mort no és un

esdeveniment de la vida, dirà Wittgenstein [3]. En els epicuris hi havia també la idea, compartida pels estoics, que cada dia cal viure com si s'acabés de la vida i, per tant, amb la satisfacció de poder dir-se cada nit: «he viscut». Això té dos aspectes: primerament, en aquesta perspectiva el dia ha estat viscut amb tota la seva intensitat, però al mateix temps quan vindrà l'endemà, aquest nou dia es considerarà com una sort inesperada. En el fons hom es diu: ho hem tingut tot en un sol instant d'existència. Es tracta sempre d'una presa de consciència del valor de l'existència.

En definitiva, tant Plató com els estoics i els epicuris sempre van considerar l'exercici de la mort com un exercici de vida.

En una cèlebre fórmula de l'ÈTICA – a la Quarta Part, teorema 67 – diu Spinoza que: «per a l'home lliure, la seva saviesa no és meditació de la mort, sinó meditació de la vida». Evidentment, critica de manera certa la fórmula platònica, el 'memento mori' dels cristians. Així, doncs, Spinoza va criticar l'exercici de la mort, però, en el fons potser es va equivocar perquè, de fet, la meditació, o el pensament, o l'exercitació de la mort són sempre un exercici de vida.

© Pierre HADOT: «La Philosophie comme manière de vivre». Paris: Albin Michel, 2001. Edició Biblio Poche, 2003; pp. 169-171. Ús exclusivament escolar. S'ha modificat l'estructura de paràgrafs del text.

NOTES

(1) L'emperador Carles I d'Espanya i Vè d'Alemanya (1500-1558), fill de Joana la Boja i de Felip el Bell tancat al monestir de Yuste (Càceres, Extremadura d'Espanya) als darrers anys de la seva vida, es divertia posant-se en una caixa de morts i fent que els monjos li cantessin el gori-gori i les ensoltes. Hi ha gent per a tot.

(2) El text de Fedó (115 c) diu, en la traducció del P. Josep Vives, S.J.: «... no acabo de convèncer Critó que jo sóc realment aquest Sòcrates que ara estic conversant i arrançant tot el que anem dient. En canvi, ell creu que sóc aquell cadàver que veurà al cap de poc i em pregunta com farà el meu funeral».

(3) TRACTATUS, 6.4311